

ГАРАНТІЙНИЙ ПЛАТІЖ У ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ: ВІД ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДО ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

Калюжна Ліна Марківна

студентка групи 501-П, спеціальність «081 Право»

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Україна*

У договірних правовідносинах поіменовані зобов'язання відіграють важливу роль завдяки своїй нормативній визначеності, яка забезпечує правову передбачуваність і захист інтересів сторін. Однак на практиці часто виникає необхідність у використанні механізмів, які не отримали прямого закріплення у законодавстві, але відповідають його загальним принципам. До таких механізмів належать способи забезпечення виконання зобов'язань, що можуть бути як поіменованими (наприклад - застава, порука), так і непоіменованими (гарантійний платіж, грошове притримання, купівля-продаж під умовою).

Поіменовані зобов'язання є традиційними і чітко регламентованими у законодавстві, тоді як непоіменовані зобов'язання виникають унаслідок розвитку правовідносин і є свідченням динаміки правового регулювання [1, с. 226]. Їх виникнення свідчить, що у суб'єктів правовідносин з'являються нові економічні потреби внаслідок розвитку науково-технічного прогресу, посилення конкуренції між господарюючими суб'єктами, що змушує їх здійснювати постійний пошук нових напрямів діяльності [7, с. 113].

Непоіменовані зобов'язання, зокрема, гарантійний платіж є інструментом, що дозволяє сторонам договору забезпечити виконання своїх обов'язків у випадках, які не передбачені безпосередньо нормами права. Гарантійний платіж має суттєві відмінності від поіменованих способів забезпечення виконання зобов'язань, таких як завдаток, застава чи неустойка. Його правова природа полягає у резервуванні певної грошової суми, яка передається кредитору ще до моменту порушення зобов'язання, що забезпечує оперативність і ефективність у захисті його інтересів. [1, с. 227 - 228]

Історично ідея непоіменованих зобов'язань має свої корені у римському праві, яке визнавало дійсними лише ті договори, що

відповідали встановленим законодавством типам [1, с. 227]. Проте з розвитком економіки та правової думки з'явилася потреба у нових механізмах, які не обмежуються рамками традиційних правових конструкцій. У сучасній договірній практиці гарантійний платіж використовується у багатьох країнах світу, зокрема в Німеччині, Франції, США, Казахстані, Польщі та Грузії, демонструючи універсальність і ефективність цього механізму [1, с. 229].

Забезпечувальний (гарантійний) платіж уже тривалий час використовується як непоіменований спосіб забезпечення виконання зобов'язань. Його застосовують, зокрема, у контексті попередніх договорів, договорів купівлі-продажу нерухомості та договорів найму нерухомого майна. Наприклад, у договорі найму житла гарантійний платіж виконує функцію фінансового забезпечення для наймодавця, оскільки наймач сплачує визначену суму на випадок порушення умов договору. Це може стосуватися несплати орендної плати, дострокового розірвання договору або інших порушень умов основного зобов'язання [2, с. 154-155].

Зміст забезпечувального (гарантійного) платежу свідчить про його подібність до таких способів забезпечення виконання зобов'язань, як завдаток, застава та неустойка. Це обумовлює необхідність порівняння цих правових конструкцій для кращого розуміння їх функцій.

Порівняння гарантійного платежу з поіменованими способами забезпечення виконання зобов'язань виявляє його унікальні особливості. Наприклад, на відміну від завдатку, який може мати як грошову, так і майнову форму, предметом гарантійного платежу є виключно грошові кошти. Крім того, гарантійний платіж не передбачає штрафних санкцій для кредитора, що робить його більш привабливим для сторін договору. Водночас, як і застава, він виконує функцію резервування майна чи коштів для забезпечення інтересів кредитора, проте не потребує додаткових дій, пов'язаних із зверненням стягнення [1, с. 228].

Також, особливість гарантійного платежу полягає у його гнучкості та можливості адаптації до конкретних умов договору. У сучасній практиці він може виступати як попередній платіж, що забезпечує виконання зобов'язання, або як своєрідний депозит, який підлягає поверненню після належного виконання зобов'язання [3, с. 79].

У наукових працях, зокрема у роботах Бобкової А. Г. та Серебрякової Ю. О., звертається увага на схожість забезпечувального платежу із заставою. Авторки підкреслюють тотожність правових наслідків у випадках належного виконання або порушення основного зобов'язання. Так, після виконання основного зобов'язання заставлене майно або забезпечувальний платіж підлягають поверненню. У разі ж порушення зобов'язання кредитор може задовольнити свої інтереси за рахунок заставленого майна або грошових коштів, наданих у вигляді забезпечувального платежу. [4, с. 79]

Гарантійний платіж також відіграє важливу роль у правовідносинах, що стосуються довірчої власності. Згідно з ч. 1 ст. 597 ЦК України, довірча власність є різновидом права власності, при якому майно передається довірчому власнику для забезпечення зобов'язань боржника [5]. У таких правовідносинах гарантійний платіж виконує функцію фінансового забезпечення для кредитора, оскільки він може бути використаний у разі порушення умов договору, наприклад, у випадку невиконання зобов'язань за кредитним або позиковим договором [4].

Довірча власність, як спосіб забезпечення виконання зобов'язань, застосовується не лише в кредитних правовідносинах, а й у випадках позики, що дозволяє більш гнучко використовувати цей механізм у різних сферах. Гарантійний платіж у таких випадках дозволяє уникнути ризиків, пов'язаних з неналежним виконанням зобов'язань, забезпечуючи кредитора певним рівнем фінансової безпеки.

Практика застосування гарантійного платежу демонструє його ефективність у забезпеченні виконання зобов'язань у різних сферах цивільного обігу. Особливо поширеним є використання цього механізму в договорах купівлі-продажу, оренди та кредитування.

У договорах купівлі-продажу нерухомості гарантійний платіж часто виступає як фінансова гарантія виконання умов договору. Зазвичай одна зі сторін (покупець або продавець) вимагає внесення гарантійного платежу, який може бути повернутий або утриманий залежно від виконання умов угоди. У разі порушення умов договору цей платіж слугує компенсацією за понесені збитки, що є важливим механізмом захисту інтересів сторін.

У договорах оренди нерухомості гарантійний платіж часто використовується як спосіб захисту орендодавця від можливих збитків.

Наймач може бути зобов'язаний внести гарантійний платіж, що забезпечує виконання умов договору, зокрема, повернення майна в належному стані, сплату орендної плати та компенсацію за можливі пошкодження. У разі порушення цих умов орендодавець має право утримати гарантійний платіж або частину його суми.

У практиці кредитних договорів гарантійний платіж може виступати як додатковий спосіб забезпечення виконання зобов'язань позичальника. У випадку невиконання умов договору кредитор має право скористатися цим платіжним засобом для покриття збитків або часткового виконання зобов'язань.

Важливою частиною практики є також застосування гарантійного платежу у договорах позики, де він забезпечує кредитора від ризиків неповернення коштів. У таких випадках гарантійний платіж може бути використаний для покриття можливих збитків у разі неповернення позики або порушення інших умов договору [6, с. 50-51].

Питання систематизації та визначення правової природи гарантійного платежу залишається актуальним у сучасній цивілістиці. Як зазначається у наукових джерелах, класифікація видів забезпечення виконання зобов'язання сприяє підвищенню ефективності правового регулювання та вдосконаленню договірної практики [3, с. 81]. Таким чином, подальше дослідження гарантійного платежу як способу забезпечення виконання зобов'язань має важливе значення для розвитку доктрини зобов'язального права та практичного застосування відповідних правових механізмів.

Науковий керівник: асистентка кафедри
публічного управління, адміністрування та права Бондаренко Катерина Сергіївна

Список використаних джерел:

1. Бондаренко К. С. Гарантійний платіж – непоіменований спосіб забезпечення виконання зобов'язання. *Юридичний вісник*. 2024. Вип. 1. С. 226-232.
2. Кандафорова І. С., Федорко М. С. Забезпечувальний (гарантійний) платіж як непоіменований спосіб забезпечення виконання зобов'язань. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 154-163.
3. Бондаренко К. С. До проблеми класифікації видів забезпечення виконання зобов'язання. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. Вип. 116. С. 75-82.
4. Бобкова А. Г., Серебрякова Ю. О. Щодо гарантійного платежу як способу забезпечення виконання договорів оренди. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 1. С. 79-85.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення 07.12.2024 року)

6. Самойлова, О. М. Забезпечення виконання орендних зобов'язань за допомогою гарантійного платежу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 37. С. 49–52.
7. Бондаренко К. С. Непойменовані договори та непойменовані способи забезпечення виконання зобов'язання в науці цивільного права та законодавстві. Доктрина приватного права: традиції та сучасність : зб. матеріалів доп. учасн. XX наук.-практ. конф., присвяч. 102 річниці з дня народження проф. В. П. Маслова. 09.02.2024. Харків. С. 113-116.